

Avram Iancu, conducătorul războiului de apărare a neamului românesc din Transilvania: 1848–1849*

Dumitru Preda**

La jumătatea veacului al XIX-lea, deși divizați în continuare de frontiere anacronice impuse de baionetele imperiilor vecine, otoman, rus și habsburgic, deși aflați cu jumătate dintre frați și cu însemnate teritorii naționale sub stăpâniri străine, acționând în circumstanțe internaționale amenințătoare pentru menținerea statelor lor dunărene autonome, Moldova și Muntenia, românii aveau să reușească, prin Revoluția declanșată în primăvara anului 1848, să confere mișcării de emancipare, pentru libertate și dreptate națională, asociată celei pentru progres social și politic, dimensiuni noi calitativ superioare, de amplă rezonanță europeană.

Eveniment de răscruce în devenirea istorică a societății românești moderne, Revoluția din 1848-1849 reprezintă, în același timp, o pagină de ample semnificații și învățăminte pentru istoria noastră militară. Considerată încă din acea epocă bastionul cel mai înaintat al mișcării generale de renovare a societății și a ordinii social-politice continentale, Revoluția română a relevat rolul însemnat al factorului militar în depășirea obstacolelor și adversităților externe, în susținerea cu succes a luptei pentru redobândirea deplinei independențe și a unității politice a pământului românesc. Înscrierea în planurile de acțiune politică, în proiectele de reformă și în memoriile elaborate

*Alocuțiune susținută la sesiunea „Bicentenarul nașterii lui Avram Iancu - eroul, contemporanii, epoca” (28 mai 2024, Aula Academiei Române)

**Profesor universitar

în perioada anterioară a dezideratului organizării pe principii înnoitoare deopotrivă a unei forțe armate permanente și a formațiunilor populare înarmate („rezervele naționale”, cum le denumea Nicolae Bălcescu) reprezintă o dovadă grăitoare nu numai a cunoașterii realiste a posibilităților social-economice și a nevoilor Țărilor Române, dar, mai ales, o reevaluare a rolului pe care, în trecut, îl jucase „oastea cea mare” în bătăliile pentru menținerea ființei de stat libere românești; o opțiune care a întrunit un larg consens politic. În mod îndreptățit, unul dintre liderii revoluționari, Alexandru C. Goleșcu-Albu, preciza în 18 august 1848 că, „*în politică, alături de dreptate, trebuie să ai și forță*”.

În „primăvara popoarelor”, în condițiile în care „toată Europa se înarmează spre a izbândi libertatea” – așa cum declara la 28 mai/9 iunie 1848, la târgul de la Câmpeni, în fața viitorilor săi tribuni, Avram Iancu – românii aveau datoria „să se pregătească, de asemenea, fiindcă a sosit timpul să fie și ei liberi”. Apelul solemn adresat românilor transilvăneni pentru „*a rămâne credincioși numelui și limbii voastre*” cerea în primul rând strângerea rândurilor, pentru ca uniți să se poată apăra „în pace și în resbel” în fața asaltului ce se pregătea împotriva ființei românești și a drepturilor sale fundamentale.

Rezistența armată a românilor din Transilvania împotriva ofensivei guvernului de la Pesta, acțiune ce a avut ca nucleu perimetrul Munților Apuseni, a constituit nu numai momentul culminant al evenimentelor revoluționare de la jumătatea veacului al XIX-lea, dar în planul analizei luptelor propriu-zise desfășurate timp de zece luni de oastea țărănească condusă de Avram Iancu și tribunii săi se evidențiază un model specific de purtare a războiului în munți, a cărui tărie se cuvine a fi subliniată.

Demonstrația de mobilizare a moșilor de la Gura Râurilor, în iunie 1848, a reprezentat, la scurt timp după votarea samavolnică a „uniunii” Transilvaniei cu Ungaria, un răspuns al poporului gata să ia armele pentru apărarea libertăților sale.

În acest context reamintesc activitatea românilor bănățeni, care, prin glasul autorizat al lui Eftimie Murgu, proclamat „căpitan al Banatului” – după ieșirea din închisoarea din Pesta, unde fusese întemnițat ca urmare a acțiunilor pentru unirea

cu celelalte provincii românești, a proclamat necesitatea recurgerii la arme în fața gravelor atentate împotriva afirmării și apărării „drepturilor noastre”, armata sau garda națională fiind socotită „chezășia acestor drepturi, a slobozeniei noastre cetățenești”.

Trebuie să subliniem, totodată, atitudinea rigidă adoptată de puterea revoluționară maghiară față de cererile și aspirațiile de libertate, de emancipare ale românilor din monarhia habsburgică, conducătorul acesteia Kossuth Lajos pronunțându-se categoric și contra oricăror forme de organizare militară a acestora.

În aceste condiții, înarmarea populară a românilor din Transilvania și Banat, unde încă din acele luni de început de an 1848 activau deja gărzile naționale maghiare, secuiești și săsești, și unde primele, sub conducerea în bună măsură a nobilimii, practicau represalii față de populația românească, devenea o necesitate urgentă. „*De când e lumea – se arăta, de exemplu, într-un articol din publicația «Foaie pentru minte, inimă și literatură» – unde fu știința și arma, acolo fu și puterea și domnia. În ochii noștri de azi încolo, toți care se feresc de arme vor fi sau iepuri fricoși, sau nebuni, sau provocatori care ar vrea ca pământul strămoșesc să vie la mâini străine*”.

Steagul cel mare al dreptății sociale și naționale avea astfel să fie ridicat în toamna anului 1848 pe pământul românesc al Transilvaniei, unde, împotriva agresiunii politice și militare a Pestei, a violențelor gărzilor maghiare, cea de-a treia Adunare națională a românilor de la Blaj hotărâ, în unanimitate, începerea luptei armate organizate de apărare: „*Pentru securanța [siguranța] publică în satele și ținuturile române – se specifica în articolul 3 al Protocolului Adunării, încheiat la 13/25 septembrie – se înființează acum Gvardia națională română [...]*”, înștiințându-se că „tot omul de la 17 la 50 de ani e dator de a avea o pușcă, sau dacă nu, o lance, sabie, pistoale și alte arme ...”

La doar câteva zile, August Treboniu Laurian transmitea din Sibiu fratelui său de idei și luptă din Comitetul Național George Barițiu, aflat la Brașov: „Gvardia română s-a format în toată țara. Avem peste 200 mii de români înarmați. Formați-o și acolo!”

Proclamația dată de Comitet la 7/19 octombrie 1848, ca urmare a situației excepționale

create în Principat, chemând la arme întreg poporul român pentru apărarea drepturilor sale la viață, la existență politică, a însemnat, de fapt, începutul războiului popular din Transilvania, momentul culminant al întregii Revoluții române din anii 1848-1849.

În cele zece luni ale acestui război de apărare a libertății și individualității naționale (octombrie 1848-august 1849) oastea revoluționară condusă de Avram Iancu și-a demonstrat convingător și și-a probat eficiența, transformând regiunea Apusenilor într-o cetate de nebiruit.

Elementul fundamental al oastei populare ridicată de Avram Iancu – cea mai de seamă realizare pe plan militar a Revoluției – l-a constituit țărănimea română, iar această compoziție socială omogenă, așa cum apreciază analiștii evenimentelor, i-a conferit acesteia tăria morală și dinamismul necesar înfruntării unor forțe experimentate și superioare în dotarea cu armament și materiale de război moderne pe parcursul dramaticelor confruntări înregistrate până în vara anului 1849.

Concepția care a stat la baza mobilizării, organizării și instruirii forțelor înarmate populare evidențiază concordanța dintre obiectivele politice urmărite și mijloacele prin care conducătorii Revoluției române din Transilvania, în frunte cu Avram Iancu, s-au străduit să le transpună în viață. Organizarea oștirii revoluționare, care a adoptat forme și denumiri după modelul antic roman, tocmai pentru a sublinia vechimea și continuitatea elementului militar român, autohton, s-a realizat practic într-un interval scurt de timp. Structura militar-teritorială a atribuit unităților componente o mai largă autonomie, dar și o mai mare responsabilitate. Subunitățile au fost alcătuite după sistemul zecimal aplicat și în oștirile populare românești care au acționat la 1784 și în 1821. Fiecare sat era dator să dea cel puțin 100 de bărbați capabili să poarte armele, aceștia formând o „centurie” (companie), în frunte cu un „căpitan” (centurion), subunitate divizată în „decurii” (10 oameni), conduse de „decurioni”. Zece sate urmau să constituie un „tribunat” (circa 1 000 luptători), echivalent batalionului, iar 10 tribunate alcătuiau o „prefectură”, având ca unitate armată fundamentală legiunea, deci cel puțin 10 000 luptători. Astfel, s-a scontat pe mobilizarea unor efective de circa 195 000 oameni.

În realitate, oastea populară a fost compusă din numeroase „tabere” – detașamente înarmate conduse de tribuni și căpitani. De subliniat că trupele populare au prezentat un dublu aspect: cele având un caracter permanent au fost mai reduse din punct de vedere numeric, fiind însă mai bine instruite și înzestrate, în timp ce acelea cu caracter temporar au fost întrebuințate în raport cu nevoile de apărare locală, potrivit evoluției operațiilor militare.

În primăvara anului 1849 forțele românești vor fi apreciate la 30 000, chiar 70 000 de luptători, dar practic în timpul aprigelor confruntări din acea perioadă oastea lui Iancu a oscilat în jurul cifrei de 5 000, în principal din cauza dificultăților logistice.

Organizarea lor corespundea modalităților de rezistență preconizate și mijloacelor avute la dispoziție: trupele pedestre, înarmate cu puști, lănci, securi, topoare, formau majoritatea luptătorilor; acestora li s-au adăugat o unitate de artilerie comandată de însuși Avram Iancu, precum și detașamente călări, cu misiuni bine precizate de cercetare, observare.

Teatrul principal de desfășurare a operațiilor militare, perimetrul Munților Apuseni, caracterul muntos și stâncos al întregii regiuni, străbătută de văi adânci, cu puține depresiuni și acestea pe laturi, cu drumuri șerpuite și baraje naturale, cunoscute foarte bine de apărători, bine exersați pentru deplasări rapide pe aceste forme de relief, a favorizat acțiunile oastei române. S-a evidențiat, încă o dată, rolul factorului geografic, natural, în luptele purtate de români, abilitatea lor de a întrebuința cu măiestrie avantajele unui asemenea teren.

Trăsătura specifică a acestui mod de a lupta în munți consta tocmai în efortul de a pătrunde și a pune stăpânire pe căile de comunicații și înălțimile dominante de-a lungul lor pentru a nimici rezistențele din centrele organizate pe traseele respective; ceea ce trupele agresoare nu au reușit să realizeze. Avram Iancu a știut să dozeze, să dispună și să coordoneze astfel forțele sale, păstrând mereu o rezervă generală sub comanda sa directă, încât acestea au acționat descentralizat în zone dinainte fixate, au avut astfel capacitatea de a reacționa cu rapiditate, la nevoie una în sprijinul celeilalte, iar la caz de primejdie extremă să antreneze practic întreaga populație, barând căile de pătrundere a inamicului.

Sistemul defensiv gândit și aplicat de Iancu, datorită împrejurărilor speciale ale ducerii războiului în munți, a revoluționat practic principiile clasice, apelând din nou la practici tradiționale evidențiate cu succes și în timpul Revoluției lui Horea, în 1784. „Ei [românii] *au organizat* – avea să remarce un general inamic – *un război de hărțuire, unic în felul său, care [...], deși de natură defensivă [...], are rezultate prea simțitoare și pline de urmări pentru unguri, ca istoria să nu acorde acelor conducători necunoscuți neuitata recunoștință militară [...]. Atacurile repetate ale acestui război de guerilla [...] au nimicit cu totul puterea ungarilor*”.

Din descrierea operațiilor militare, ca și din mărturiile contemporane, inclusiv cele ale adversarilor, reiese cu limpezime faptul că Iancu a gândit și a reușit să dea un caracter activ apărării organizate pe aliniamente succesive; el a întreprins cu succes, ori de câte ori a avut ocazia și condiții prielnice, contraofensiva, surprinzând în ambuscade bine pregătite avangărzile sau ariergărzile coloanelor inamice, ca și convoaiele lor de aprovizionare. Trebuie subliniată, de asemenea, eficiența sistemului de informare și semnalizare, ca și a măsurilor luate de cercetare a mișcărilor

inamicului, pentru a se putea cunoaște tăria forțelor deplasate și posibilitățile de contracarare a acestora.

Autoritatea lui Avram Iancu a crescut în tot acest timp, fiind de necontestat, ceea ce a asigurat principiul unității de comandă, prezența sa în primele rânduri întărind încrederea luptătorilor săi și a populației în izbânda cauzei lor.

Semnificativ rămâne și faptul că, deși nu a fost un om al armelor, Iancu a demonstrat reale aptitudini și intuiții în conceperea și în rezolvarea practică a diferitelor situații complexe de luptă. Căpitanul Mihály K. Pataki-Pieringer, aghiotant al generalului Józef Z. Bem, comandantul armatei revoluționare ungare, avea să recunoască: **„Românii au făcut cu foarte multă iscusință acest război de guerilla. Un asemenea popor, adăuga el, este aproape de neînving, când se apără disperat în munții săi, profitând din plin de avantajele terenului”**.

Faptele de arme ale oastei țărănești conduse de „Craiul munților” Avram Iancu au rămas pentru totdeauna înscrise în conștiința și inima poporului român ca un exemplu vrednic de urmat pentru toți apărătorii libertății și independenței vetrei străbune românești.